

3. Бабець І. Г. Проблеми методології дослідження сталого розвитку регіону в контексті економічної безпеки [Електронний ресурс] / І. Г. Бабець, С. В. Сергієнко // Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 22(1). – С. 121–127.
4. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку : наукова доповідь / О. С. Власюк. – К. : Нац. Ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008. – 48 с.
5. Головій В. М. Аналіз та моделювання загроз фінансовій безпеці держави / В. М. Головій // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2012. – № 3. – С. 236–244.
6. Концепція економічної безпеки України / заг. редакція В. П. Гейця. – К. : Логос, 1999. – 56 с.
7. Ляшенко О. М. Економічна безпека та національна конкурентоспроможність в умовах глобалізації / О. М. Ляшенко, Б. В. Плєскач, В. К. Бантуш // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 161. – С. 113–118.
8. Макаренко І. П. Економічна безпека України, макроекономічний аспект / І. П. Макаренко // Економіка і управління. – 2008. – № 2. – С. 11–17.
9. Марина А. С. Фінансова безпека України: проблеми та перспективи / А. С. Марина // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 7–8(2). – С. 47–49.
10. Мунтян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.
11. Новікова О. Ф. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення : монографія / О. Ф. Новікова, Р. В. Покотиленко. – Донецьк : НАН України. – Інститут економіки промисловості, 2006. – 408 с.
12. Сапачук Ю. М. Політика фінансової безпеки на макrorівні [Електронний ресурс] / Ю. Сапачук // Ефективна економіка. – 2010. – № 9. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>.
13. Федорук О. В. Економічна безпека держави з відкритою економікою: сутність та пріоритети зміцнення [Електронний ресурс] / О. В. Федорук // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2013. – № 4. – С. 31–37.

Отримано 16.12.2014

Summary

The state financial control as a separate component of the overall system of financial security is reviewed in the article. The scientific and methodological approach to identification of influence of state financial control on the level of financial security and social and economic development is proposed. The conclusion about the influence of state financial control on the financial security of Ukraine is made.

УДК 336.02:332.1

*О. В. Абакуменко, д-р екон. наук, доцент,
Чернігівський національний технологічний університет;
А. С. Воронцова, аспірант ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”*

СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Досліджено можливості впливу фінансової політики на місцевому рівні на формування умов, що визначають розвиток місцевого бізнесу. На основі аналізу світових моделей економічного розвитку зроблено висновки щодо можливих шляхів фінансового стимулювання розвитку соціально орієнтованого підприємництва в територіальних громадах України.

Ключові слова: фінансова політика, соціально орієнтований бізнес, соціально-економічний розвиток, територіальна громада.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань фінансової політики як держави, так і органів місцевого самоврядування є забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад. В Україні на сучасному етапі розвитку суспільства особливого значення набуває соціальна складова формування і реалізації фінансової політики, адже зменшення соціальної напруги та превенція соціальних конфліктів є нагальними питаннями сьогодення.

Враховуючи досвід економічно розвинених країн світу, постає потреба в економічній і фінансовій мотивації розвитку соціально орієнтованого бізнесу з урахуванням потреб та інтересів громад на місцевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємозв'язку фінансової політики на місцевому рівні та розвитку бізнесу в територіальних громадах досліджувалися багатьма вітчизняними науковцями. Серед них: І. П. Адаменко [1], В. Г. Боронос [2], А. В. Ватульова [3], У. О. Волинець [4], Н. О. Дацкевич [5], Н. А. Де-

© О. В. Абакуменко, А. С. Воронцова, 2014

хтяр [6], О. В. Лазоренко [7], Ю. М. Петрушенко [8]. Незважаючи на значні напрацювання в даній сфері, питанню впливу місцевої фінансової політики на розвиток соціально орієнтованого бізнесу в територіальних громадах присвячувалось недостатньо уваги.

Метою статті є розробка пропозицій щодо шляхів фінансового регулювання розвитку соціально орієнтованого підприємництва в контексті економічного розвитку територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України “Про місцеве самоврядування” територіальна громада – жителі, об’єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об’єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [9]. Проте дане визначення не враховує, що територіальна громада об’єднана не тільки постійним місцем проживання, а й на основі спільних інтересів соціально-економічної сфери.

Важливою складовою частиною громади є органи місцевого самоврядування, що забезпечують її функціонування та розвиток. Крім цього, на місцеві органи влади будь-якої держави покладається функція щодо забезпечення територіальної громади соціальними послугами. Зазвичай, це відбувається за рахунок управління видатковою частиною місцевих бюджетів та інших фінансових потоків у межах наданих їм повноважень. Слід звернути увагу, що соціально-економічний розвиток громади не обмежується лише місцевими фінансами, а включає і кошти всіх суб’єктів, пов’язаних з територіальною громадою (бюджетних і комерційних установ, населення і громадських організацій, тощо).

Проте фінансове забезпечення розвитку місцевих громад є досить проблемним питанням, що спричинює їх неефективність та малу здатність до саморозвитку. Це впливає і на загострення соціальних проблем в суспільстві через неспроможність органами місцевого самоврядування широкого фінансування соціальної сфери.

Фінансове забезпечення є складовою частиною фінансової політики місцевого розвитку, яку можна розглядати з двох сторін:

- економічного аспекта – фінансова політика формує основні правила і обмеження для суб’єктів господарювання, умови їх взаємодії тощо;
- соціального аспекта – фінансова політика сприяє регулюванню та упорядкуванню суспільного життя.

Загалом фінансова політика є складним та інтегрованим поняттям, що включає різноманітні

механізми, інструменти та важелі регулювання соціальних та економічних процесів.

Держава за допомогою інструментів фінансової політики стимулює інвестиційно-інноваційну діяльність, підприємницьку активність, сприяє розв’язанню нагальних соціально-економічних проблем, а відповідно – сприяє економічному та соціальному розвитку. Економічна сутність фінансової політики як інструмента соціально-економічного розвитку країни полягає у фінансових відносинах, що виникають між економічними, політичними, правовими державними інституціями у процесі організації фінансової системи та спрямування фінансових ресурсів на досягнення стратегічних і тактичних цілей та завдань розвитку суспільства [1].

Дієвим інструментом фінансової політики для подолання даної проблеми є соціальна орієнтація бізнесу. Концепція соціальної ролі бізнесу набула значного поширення в зарубіжних країнах ще з 50-х років ХХ століття, що спричинило формування в світі декількох основних моделей.

Крім цього, визначальним досягненням суспільства є проголошення у Глобальному договорі ООН основних принципів соціально відповідальної поведінки підприємництва (2000 рік).

Розглянемо особливості реалізації фінансової політики та її сприяння соціальному бізнесу на прикладі основних моделей державної політики стимулювання соціально орієнтованого підприємства, що нині існують у світі (табл. 1).

Таблиця 1 демонструє, що у світі існують декілька моделей соціально орієнтованого бізнесу, кожна з яких має свої особливості. Британська та європейська моделі є більш централізованими у вирішенні питань соціальної сфери, адже держава регулює ці питання на своєму рівні. Натомість американська модель є більш вільною, бо саме підприємства є ініціаторами розвитку соціальної відповідальності підприємств. Найбільш специфічною є азіатська модель, адже вона побудована на основі високоморальних традицій та цінностей, що вже передбачають соціальну відповідальність.

Розглянемо особливості стимулювання соціально орієнтованого підприємництва в окремих країнах більш детально. Так, в США досить поширена практика використання корпоративних фондів, спрямованих на вирішення різних напрямків соціальних проблем (наприклад, пенсійні, медичні, освітні програми).

У більшості країн Європейського Союзу юридично закріплено обов’язкове медичне страхування та охорона здоров’я працівників, пенсійне регулювання та ряд інших соціально значущих питань.

Таблиця 1 – Моделі державної політики стимулювання соціально орієнтованого підприємництва

Модель	Характеристика
Американська	<ul style="list-style-type: none"> – мінімальне втручанням держави в підприємницьку діяльність; – розвинена система соціальних інститутів та активна участь громадян у них; – забезпечення відповідного рівня якості життя для малозабезпечених шляхом надання соціальних виплат; – економічні стимули для соціального бізнесу з боку держави у вигляді податкових пільг; – широке поширення соціально орієнтованих компаній, особливо з метою покращення умов праці робітників; – впровадження кодексів етики у підприємницьку діяльність; – інвестування в соціальні фонди
Європейська	<ul style="list-style-type: none"> – високий рівень втручання держави в усі сфери підприємницької діяльності у зв'язку з визнанням важливої ролі держави та недовірою громадян до бізнесу; – примусовий характер соціальної відповідальності підприємств, що закріплений на законодавчому рівні (можливість зменшення бази оподаткування, обов'язкова звітність по соціальній та сфері охорони навколишнього середовища); – соціальна захищеність громадян через високі податки; – впровадження регіональної соціальної відповідальності через діяльність європейської мережі соціальної відповідальності підприємництва CSREurope; – соціальне інвестування (наприклад, створено загальноєвропейський форум соціально відповідального інвестування European Sustainable and Responsible Investment Forum (EuroSIF); – система соціального (корпоративного) аудиту (лідерами є Франція, Німеччина); – розвинена система соціального страхування та соціального забезпечення підприємств
Британська	<ul style="list-style-type: none"> – високий ступінь втручання держави та громадських організацій в підприємницьку діяльність; – активне стимулювання державою соціальної відповідальності бізнесу (шляхом часткового фінансування проектів чи надання пільг); – широка співпраця британських локальних підприємств та світових організацій щодо соціальних цілей; – активне інформування суспільства через висвітлення соціальної відповідальності підприємств у ЗМІ
Азіатська	<ul style="list-style-type: none"> – шанування культурних традицій та цінностей, що впливають на бізнес; – система відносин між бізнесом і суспільством, між підприємцем та його працівниками побудована на основі довіри та користі; – стимулювання державою соціальної відповідальності бізнесу; – формування та поширення основ соціальної відповідальності через створення національних організацій (наприклад, The Council for Better Corporate Citizenship); – розвинене соціальне інвестування

Цікавим є той факт, що у Франції підприємства зобов'язані звітувати про свою соціально орієнтовану діяльність та охорону навколишнього середовища. Стимулювання підприємств до соціальної відповідальності здійснюється у вигляді нагород, в тому числі і “еко-лейбл”, створюються законодавчі рамки для державних закупівель [6]. У Німеччині в обмін на пожертвування видається спеціальний сертифікат, що дозволяє зменшити базу оподаткування у розмірі пожертвованої суми.

У Великобританії діють програми грантів щодо підтримки та розвитку соціально орієнтованого бізнесу. Крім цього, забезпечується податкове стимулювання тих суб'єктів, які інвестують переважно у малозабезпечені регіони країни.

Японія одна з перших в світі почала розвивати менеджмент з “людським обличчям”. До найбільш поширених напрямів соціальної відповідальності перед працівниками належать такі: система довічного найму, допомога в придбанні житла, стимулювання сімейних династій, навчання спеціалістів, фінансова допомога

при народженні дітей, а потім їх навчання, щедрі вихідні допомоги, корпоративні пенсії [4].

Крім цього, у Японії чималу увагу приділяють екологічній проблематиці. У цій країні розроблені різноманітні програми про використання електромобілів, гібридних автомобілів, програми сертифікації тих підприємств, що сприяють екологічним поїздкам на роботу, а також скорочена система податків підприємств, що виробляють екологічно чисті продукти разом з постійною роботою над зниженням рівня викидів парникових газів у навколишнє середовище [6].

В Україні соціально орієнтований бізнес не набув значного поширення. Одним із таких факторів є те, що на сьогоднішній день не налагоджено відкритого діалогу між бізнесом та державною владою щодо мотивації соціально орієнтованого бізнесу, зокрема не сформовано ні фінансового стимулювання, ні інших заохочувальних мотивів для підприємців.

Проте не слід недооцінювати позитивні сторони розвитку соціально орієнтованого бізнесу, які будуть поширюватись на наступні сфери:

- економічна сфера (створення нових робочих місць, залучення інвестицій, підвищення конкурентоспроможності та репутації українських підприємств тощо);
- екологічна (захист навколишнього середовища та виробництво більш якісних продуктів та послуг);
- етична (виховання суспільних очікувань та загальноприйнятих етичних норм у діловій практиці, внесок у формування громадянського суспільства через партнерські програми та проекти суспільного розвитку тощо) [7].

Тобто сприятливе середовище для соціально орієнтованого бізнесу сприятиме соціально-економічному розвитку держави.

На основі міжнародного досвіду можна виокремити такі напрями фінансового стимулювання розвитку соціально орієнтованого підприємництва в Україні (табл. 2).

Таблиця 2 – Основні напрями фінансового стимулювання соціально орієнтованих підприємств в Україні

На рівні держави	На місцевому рівні
податкове стимулювання	
рефінансування банківських позик та надання державних гарантій під кредити на користь соціально активних підприємств	–
фінансування програм, спрямованих на соціальні цілі	
фінансування проведення соціального аудиту	
підтримка популяризації соціальної відповідальності в навчальних закладах, ЗМІ	
залучення зовнішніх коштів (інвестування)	

Податкове стимулювання може проводитися у таких формах:

- зменшення чи звільнення від митного збору об'єктів, спрямованих на соціальні проекти;
- зменшення чи звільнення від податку на прибуток тієї частини, що спрямовується на вирішення соціальних проблем (створення сприятливих умов праці для працівників з обмеженими можливостями, переобладнання чи модернізація виробництва відповідно до європейських вимог збереження навколишнього середовища тощо);
- надання соціально орієнтованим підприємствам регіональних преференцій у вигляді дозволів на будівництво чи на землю тощо.

Впровадження цих заходів дозволить Україні вирішити ряд соціальних проблем, що існують в суспільстві, та сприятиме загальному соціально-економічному розвитку нашої держави.

Висновки. Для розвитку територіальних громад необхідна ефективна фінансова політика, спрямована не лише на економічний, а й соціальний розвиток місцевих спільнот. Проблема задоволення соціальних запитів населення при недостатності фінансових ресурсів у місцевих бюджетах спричинює пошук нових шляхів рішення проблеми фінансування місцевого розвитку, що полягають у розвитку соціально орієнтованого підприємництва. Для його ефективного функціонування і розвитку необхідне відповідне фінансове стимулювання.

Найбільш ефективними шляхами фінансового стимулювання розвитку соціального підприємництва, орієнтованого на потреби територіальних громад, є державна підтримка місцевих соціальних проектів, державні податкові пільги та впровадження соціального аудиту на місцевому рівні.

Список літератури

1. Адаменко І. П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни / І. П. Адаменко // БізнесІнформ. Економіка. Фінанси, грошовий обіг і кредит. – 2014. – № 3. – С. 341–345.
2. Боронос В. Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території / В. Г. Боронос. – Суми : Сумський державний університет, 2011. – 310 с.
3. Ватульов А. В. Фінансові інструменти регулювання соціально-економічного розвитку / А. В. Ватульов // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 5. – С. 76–88.
4. Волинець У. О. Моделі соціальної відповідальності / У. О. Волинець // Вісник Львівського національного аграрного університету. – (Серія “Економіка АПК”). – 2013. – № 20(1). – С. 3–8.
5. Дацкевич Н. О. Світовий досвід впровадження соціально-економічної відповідальності підприємництва як довгострокової стратегії його розвитку / Н. О. Дацкевич // Бізнес Інформ. – 2013. – № 11. – С. 246–250.
6. Дехтяр Н. А. Формування моделі фінансових стимулів держави щодо підтримки соціально відповідального бізнесу в Україні у контексті світового досвіду / Н. А. Дехтяр, К. В. Піскун // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – 2011. – Вип. 32. – С. 164–172.
7. Лазоренко О. В. Посібник із корпоративної соціальної відповідальності : посібник / О. В. Лазоренко, Р. К. Колишко. – К. : Енергія, 2008. – 96 с.

8. Петрушенко Ю. М. Міжнародні та національні нормативні засади фінансової політики на місцевому рівні / Ю. М. Петрушенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – (Серія 18 “Економіка і право”) : зб. наук. пр. – 2014. – Вип. 25. – С. 48–56.
9. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : закон від 21.05.1997 № 280/97-ВР. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>. – Законодавство України.

Отримано 09.12.2014

Summary

The author researches the impact of fiscal policy on the local level at the development of local businesses. The possible ways of financial encouraging of the development of socially oriented business in local communities Ukraine are made on the bases of the analysis of world economic development models.

УДК 336.1:332.1

*І. Г. Лук'яненко, д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри фінансів
НУ “Києво-Могилянська академія” (м. Київ);
А. В. Височина, аспірант ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”*

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

У статті проаналізовано основні підходи до трактування змісту фінансового потенціалу, запропоновано визначення поняття “фінансовий потенціал територіальної громади”. Авторами досліджено також підходи до структурування фінансового потенціалу, що розроблені вітчизняними науковцями. У роботі запропоновано алгоритм кількісної оцінки фінансового потенціалу, а також розроблено схему управління фінансовим потенціалом територіальної громади.

Ключові слова: регіон, територіальна громада, фінансова політика, фінансовий потенціал.

Постановка проблеми. Основою динамічного економічного розвитку країни є розвиток ієрархічно нижчих елементів, що входять до її складу (регіонів, міст, сіл тощо). Проте для багатьох країн світу, у тому числі й України, перешкодою на шляху до сталого економічного зростання є недосконалість функціонування фінансової системи, однією з найбільш проблемних ланок якої є сфера місцевих фінансів. Саме відсутність оптимального механізму перерозподілу фінансових ресурсів на макро-, мезо- та мікрорівнях призводить до виникнення диспропорцій у розвитку територій, тобто формування регіонів-лідерів та аутсайдерів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває необхідність удосконалення системи місцевих фінансів через управління фінансовим потенціалом найменшої структурної одиниці – територіальної громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти управління фінансовим потенціалом на різних рівнях було висвітлено у працях таких науковців: В. Г. Боронос [1], Є. І. Волковського [2], М. А. Козоріз, І. З. Сторонянської [4], О. В. Тимошенко [8], С. С. Шумської [9] та ін. Однак низка аспектів щодо сутності, структури, механізму оцінки та управління фінансовим

потенціалом територіальної громади залишаються недостатньо розкритими.

Метою статті є розробка системи управління фінансовим потенціалом територіальної громади у контексті реалізації регіональної фінансової політики.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до безпосередньої реалізації мети даного дослідження, необхідно ідентифікувати основні термінологічні аспекти, зокрема охарактеризувати зміст понять “територіальна громада” та “фінансовий потенціал територіальної громади”.

Отже, слід зазначити, що вітчизняні науковці, трактуючи поняття “територіальна громада”, виділяють такі її характеристики, як територіальна єдність, спільність інтересів, соціальна взаємодія у вирішенні проблемних питань, самоідентифікація кожного члена з громадою тощо [5].

Однак у рамках даного дослідження будемо дотримуватися нормативно визначеного трактування сутності територіальної громади, що приведене у Законі України “Про місцеве самоврядування” [6]. Таким чином, територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.